

UYGARLIKLAR BAŞKENTİ

ATALAR YURDU

DOĞU TÜRKİSTAN

Belgesel Tadında Devr-i Alem

2

ماھمۇد كاشغەرىي قەبرىسى
(1008-1105)

 İKTAV
İlim, Kültür, Tarih ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi

www.iktav.com

www.ismailkahraman.net

İKTAV VAKFI Kültür Hizmetidir

UYGARLIKLAR BAŞKENTİ

ATALAR YURDU

DOĞU TÜRKİSTAN

BELGESEL TADINDA DOĞU TÜRKİSTAN'DA DEVR-İ ALEM

Yazan

İsmail Kahraman

Grafik Tasarım

Uğur Tatar

Yayıncı Sertifika No

42936

İlim Kültür Tarih ve Teknoloji

Araştırmaları Kütüphanesi (İKTAV)

www.iktav.com

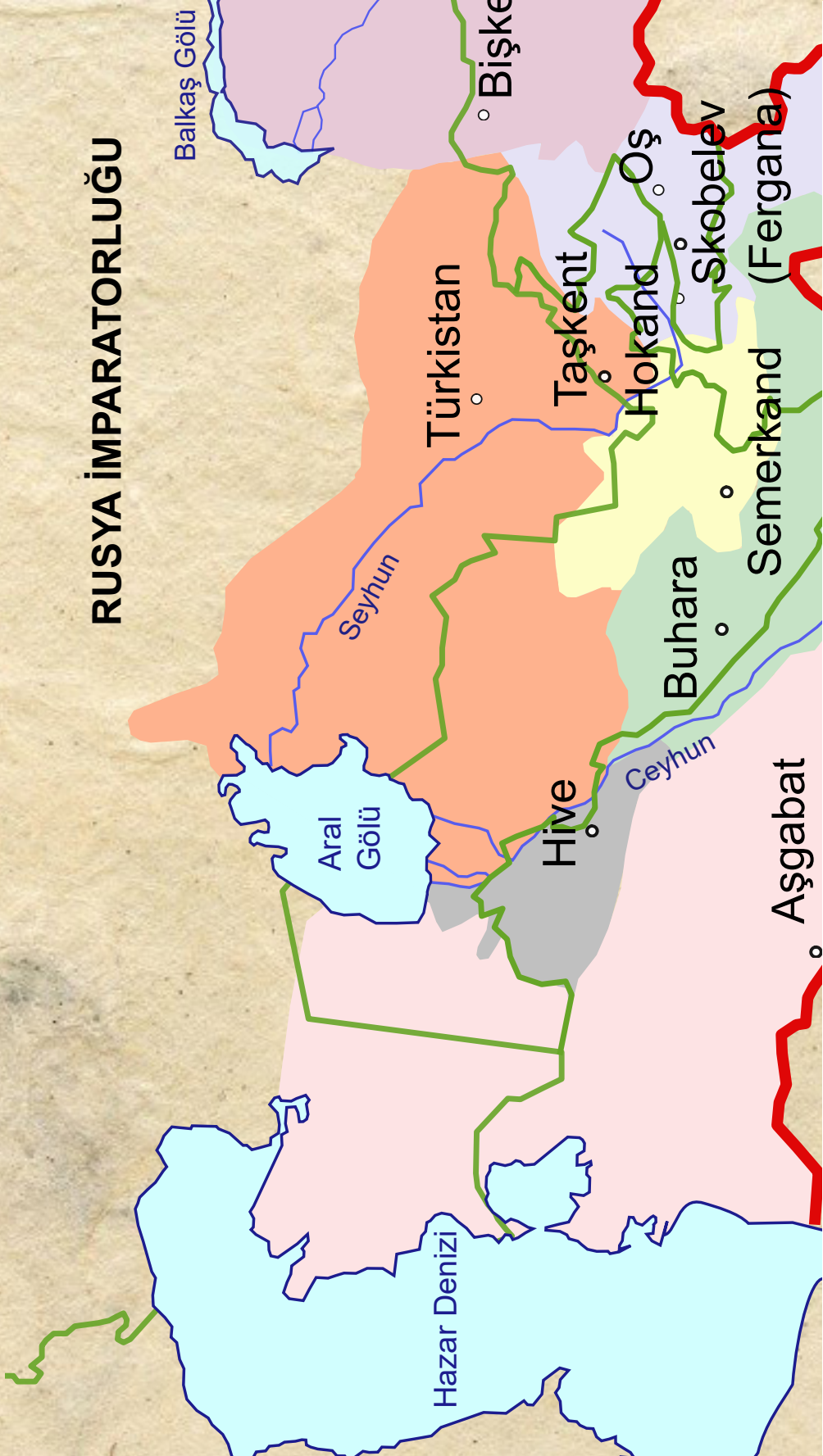
www.devrialem.tv

www.belgeselyayincilik.com

www.gebzegazetesi.com

belgeselyayincilik@gmail.com

RUSYA İMPARATORLUĞU

Türkistan Haritası, 1900

Kültür ve medeniyetimizin temelini oluşturan, tarihe adını yazdırmış önemli bilim adamlarını mütefekkirleri sanatçıları ve ruh mimarlarını doğuran bölge... Türklerin ilk İslam'la şereflendiği ata yurdu. Divânu Lugâtî't-Türk'ü kaleme alan Kaşgarlı Mahmud'u, Kutadgu Bilig müellifi Balasagun'lu Yusuf Has Hacib'i hadis alimi İsmail Buharileri yetiştiren ve bugün milyonlarca türkü içinde barındıran, binlerce yıllık köklü bir medeniyete ev sahipliği yapmış toprakların adı Türkistan.

Sınırları Batıda Hazar Denizi ve Ural Dağları'nın güney kısmına, kuzeyde Sibiry'a'ya, güneyde İran, Afganistan ve Tibet'e, doğuda Çin ve Moğolistan'a kadar uzanan bir coğrafya. Çin Seddinden cebeli Tarık ve Atlantik sahillerine yüzlerce milyon Türk nüfusunun yaşadığı Türkistan.

Türkistan demek Yesi demek. Taşkent, Semerkant, Buhara, Merv, Kaşgar Urumçi Bışkek Almatı Çimkent demek. Türkistan demek ilim demek irfan demek. Yüzlerce ilim irfan ve gönül sultanlarının merkezi demek. Târih boyunca Türkistan coğrafyasında yetişen bir çok İslâm âlimi, günümüzde bile bilim ve kültür dünyamıza ışık tutmaya devam ediyor. İşte ilim irfan sahibi gönül sultanlarından bazıları:

Ahmet Yesevi ve Şah-ı Nakşibendi: Gönül dünyamızın mimarları.

İmâm-ı Buhârî Hazretleri: Mezarı semerkant yakınlarında olan, en önemli Hadis kitabının yazarı Meşhur hadîs âlimi.

ibni Sînâ: Tıp ilminin önemli şahsiyeti.

Fârâbî: ünlü İslam mütefekkir.

Tirmizî: Meşhur hadis âlimi.

El-Bîrûnî: Matematik ve astronomi âlimi.

Hârezmî: Cebir ilminin kurucusu.

Serahsî: Meşhur İslâm hukukçusu.

Uluğ Bey: Meşhur astronom ve âlim.

Kaşgarlı Mahmut: Dîvânu Lugâtî't-Türk'ün yazarı

İmam Maturudi ve daha niceleri hep bu Türkistan coğrafyasında yetiştiler ilim ve irfanlarıyla dünyayı aydınlattılar. Bu ilim

irfan yuvası topraklar, bugün ne yazık ki doğu ve batı olarak ikiye ayrılmış durumda. Batı Türkistan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın dahil olduğu bölgeyi kapsıyor. İki asırdır Çin'in esareti altında bulunan bölge ise gönül yaramız Doğu Türkistan.

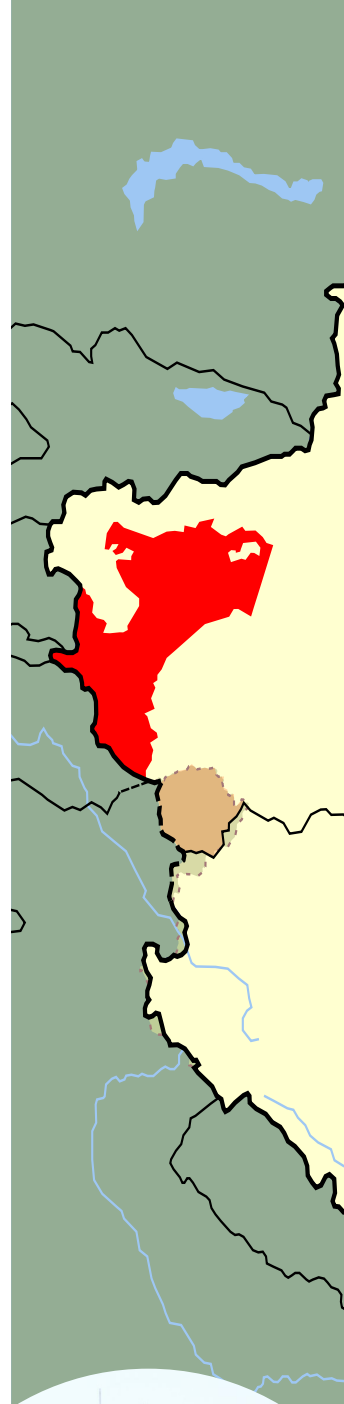
Türklerin Ata Yurdu Türkistan

Ve bize orta asya diye öğretilen ama gerçekte Türkistan coğrafyası olan ata yurdumuza yolculuk başlıyor. Kültür ve medeniyet tarihimizin izlerini araştırmak üzere çıktığımız Türkistan coğrafyasındaki ilk durağımız adı Sincan olarak değiştirilen Urumçisiyle Kaşgarı ile ve Uygur Türklerinin ana yurdu doğu Türkistan.

Doğu Türkistan şimdilerde gözlerden ırak bir diyar gibi görünse de bizim coğrafyamız bizim kültürümüz bizim medeniyetimizin beşiği. Doğu Türkistan temsil ettiği anlam itibarıyla bize o kadar yakın ki burada zaman duruyor muhteşem bir tarih canlanıyor gözlerimizin önünde. Bu topraklar islam medeniyeti içinde şekillenen kendine has Türk İslam kültürünün beşiği olarak karşımızda duruyor.

Doğutürkistan'ı görme hayali ile gittiğimiz Çinde Urumçi, Turfan, Kaşgar bölgelerini görme fırsatı buluyoruz. Özellikle Hong kong yakınlarındaki Şencen'deki Doğutürkistan kültür merkezini görmek bizi derinden etkiliyor.

Şencen'deki Çin kültür köyünde Çinde bulunan 57 etnik millete ait kültür eserler sergileniyor. Ama bizim gözümüz ve gönlümüz buradaki Uygur kültürüne ait medeniyet eserlerine takılıyor. İşte bizlere doğu türkistanı hatırlatan Uygur camisi Uygur evi ve Uygurlu gençlerin gönlümüzü titreten türküleri. bir an doğu türkistanın şehirlerinde dolaştığımızı sanıyoruz. Burada her şehirden bir eser mevcut. Burada özellikle dikkatimizi çeken Uygur Türklerinin eserleri mevcut. Buradaki kültür eserlerini gezerken doğu Türkistan tarihini düşünüyoruz.

Uygur Türklerinin Tarihi

Doğu Türkistan târihte ilk Türk Devleti olarak bilinen Hun İmparatorluğundan itibaren birçok büyük Türk Devletinin çekirdeğini teşkil ediyor. Göktürk Devleti, Uygur Devleti, Karahanlı Devleti bunların en meşhurları. Ve işte doğu türkistandayız. Çinliler, doğu türkistana yeni kazanılmış topraklar anlamına gelen Sinkiang diyorlar. Bu bölge Kuzeybatıda Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan Cumhûriyetleri, Kuzeydoğuda Moğolistan, doğuda Çin, güneyde Tibet, güneybatıda Keşmir, Afganistan'la sınırlanmış. Uzakdoğu ile orta ve yakındoğuyu birleştiren târihî yollar buradan geçiyor. Sincanda yer alan Kültür köyüne girdiğimizde bire bir yapılmış minaresi ile uygur camisi ve Uygur türkleri'nin üzüm asmalı tipik köy evi ile göz göze geldiğimizde Kalbimiz heyecanla çarpıyor.

Doğu Türkistan milyonlarca uygur Türkünün yaşadığı bölge aynı zamanda. Bugün Çin Halk Cumhûriyeti hudutları içinde yer alıyor. Doğu Türkistan yıllardan beri Çin işgali altında. Doğu Türkistanlılar iki defa bağımsız devletlerini kurdular. Ancak her ikisi de çok kısa süre içinde Çinli işgal güçleri tarafından yıkıldı. Son elli yıllık komünist dönemde ise sistemli bir asimilasyon politikası yürütülüyor. Doğu Türkistan 1660 000 km2 lik coğrafyasıyla Çin'in altıda biri kadar bir yer işgal ediyor. Zengin doğal kaynakları kendine has jeolojik görünümü uzun tarihi ve zengin kültürü ile bambaşka bir dünya.

Doğu Türkistan coğrafi ve stratejik olarak büyük önem taşıyor. Dolayısıyla Çin'in bu topraklara ilgisi boşuna değil. Tarihi çok eskilere dayanan Türkistan toprakları, ilk dönemlerinden beri Türklerin ana yurdu, bin yıldan beri de İslam toprağı. Tarih boyunca Türkistan adı ile bir devlet veya hanlık kurulmamış olmasına rağmen, Orta Asya'nın büyük bölümünü oluşturan, eski çağlardan beri Türklerin yerleşim merkezi olduğu için Türkistan olarak adlandırılmış. Özellikle de araştırmacılar tarafından tarihin ilk medeniyet merkezlerinden biri olduğu belirtilen Doğu Türkistan, jeo-stratejik konumu itibarıyla Batı ve Doğu kültürlerinin kaynaştığı bir alan.

Doğu Türkistan'da İslam Medeniyeti

Doğu Türkistan'ı işgal eden Çinliler ata yurdumuzu işgal etmekle kalmıyor ismini de değiştirerek yeni kazanılmış topraklar anlamına gelen Sincan (Sinkiang) diye değiştiriyor. Tarihte doğu ve batı arasındaki ekonomik ve kültürel temaslarda köprü rolü oynayan dünyaca ünlü ipek yolunun binlerce kilometreyi aşan bölümü Türkistan coğrafyasından geçiyor. Geride sayısız doğal mirasla kültürel ve tarihi eserler bırakmış olan tarihi ipek yolunu izleyerek sayısız sırlar keşfediyoruz. Doğu Türkistan coğrafyasını keşif yolculuğunda tarihin ihtişamlı geçmişi dile geliyor.

Tarih boyunca büyük imparatorluklara ev sahipliği yapan bu topraklar, Halife Abdülmelik Mervan döneminde Türklerin kendi rızaları ile İslam'ı kabul edişinden sonra İslam medeniyetinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Özellikle Hakan Satuk Buğra'nın İslam'ı kabul etmesinin ardından 751-1216 yılları arasındaki dönem Doğu Türkistan'ın altın devri olarak biliniyor. Medreseleri ve öğretim kurumları ile meşhur Türkistan, bu dönem boyunca dünyanın dört bir yanından gelen öğrencileri misafir etmiş, tarihe yön veren devlet ve bilim adamları yetiştirmiş. Bu bölgeden dünyanın dört bir yanına göç eden Türkler ise İslam medeniyetini dünyanın dört bir yanına taşımışlar.

Bu topraklarda doğan Karahanlılar, Gazneliler, Harzemşahlar, Selçuklular, İslam'ın bayrağı altında devlet kurup, Türk-İslam medeniyetinin en güzel örneklerini vermiş ve insanlığa büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Gazneli Mahmut, Abdülkerim Satuk Buğra, Emir Timur, Selçuk Bey, Babürşah, Melikşah gibi büyük devlet adamları da bu topraklarda yetişen değerli isimlerden. İmam Buhari, İmam Tirmizi, İbn-i Sina, Ebunasil Farabi, Fergani, Zimahşeri, Sekkaki gibi eserleri ile İslam kültürünü zenginleştiren, dünya bilim adamlarına yol gösteren bilginler de bu toprakların evlatları.

高風仰止

السلامة والسلامة والسلامة

Ayrıca Divan-ı Lügat-it Türk'ün yazarı Kaşgarlı Mahmud, Kutadgu Bilig'in yazarı Yusuf Has Hacib, Atebet'ül Hakayık adlı dev eserin sahibi Ahmed Yüknek gibi dünya tarihine kültür hazineleri kazandırmış eşsiz şahsiyetler de bu coğrafyada yetişmiş. Bütün bunlar bu coğrafyanın kültür ve medeniyet tarihimizde ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından büyük önem taşıyor.

Doğu Türkistan Neden Önemli?

Doğu Türkistan Siyâsî, ekonomik ve askerî yönden Asya'nın en stratejik bölgelerinden birisi. Asırlar boyunca hür ve bağımsız yaşamış olan Doğu Türkistan, Rus ve Çin devletlerinin târih boyunca dikkatini çekmiş, açık veya sinsi düşmanlıklarına mâruz kalmış. Asya ile Avrupa arasında sâhip olduğu târihî ipek yolu, yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle Rusya ile Çin arasında paylaşılmaz bir ülke hâline gelen Doğu Türkistan, 1760 yılında Mançur Çin İmparatorluğu tarafından işgâl ve istilâ edilmiş. 1863 yılında bir ara yeniden hürriyetine kavuşmuş.

1870'e doğru Yakup Han merkezi Kaşgar olmak üzere Doğu Türkistan'ın en büyük parçasını bir devlet hâlinde topladı. Bu devletin Osmanlı Devletine bağlı olduğunu ilân ederek, Osmanlı Pâdişâhı Sultan Abdülazîz Hana biât edip, onun adına hutbe okuttu. Osmanlı Hükümeti Babıali, bu bağlılığı kabul etti. Ülkeye askerî uzmanlar gönderdi. Doğu Türkistan, Yakup Han idâresinde 1876 yılına kadar on üç yıl müstakil olarak yaşadı. Ancak, Asya'da güçlü bir Müslüman Türk Devletinin kurulmasından ve hele bunun Osmanlı Devletiyle alâkasından korkan Rusya ve Çin, işbirliği yaptılar. İngiltere'nin de işe karışmasıyla devlet yıkıldı.

1867 yılında Yakup Hanın zehirlenmesiyle Türk Devletinin parçalanmasından istifade eden Mançur-Çin İmparatorluğu Doğu Türkistan'ı yeniden istilâ etti. İkinci istilâdan sonra Mançur-Çin emperyalizmi Doğu Türkistan'da tam bir baskı ve terör idâresi kurmuş oldu. Bu istilâdan sonra Doğu Türkistan'ı Çinlileştirme demek olan asimilasyon hareketlerine hız verildi. Bu maksatla Doğu Türkistan'ın adı değiştirilip "yeni sömürge" mânâsına gelen "Sinkiang" (Sincan) adı verildi. Urumçi ve doğu Türkistan artık esaret hayatı yaşamaya başlıyordu. Çin'in en batı noktasında yer alan Doğu Türkistan yaklaşık iki asırdır işgal altında. ve özellikle son elli yıldır komünist Çin yönetiminin baskıcı rejimi altında eziliyor. Çin, 20. yüzyıla, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya ve Rusya gibi ülkelerin baskıları altında ezilmiş ve paramparça olmuş bir imparatorluğun kalıntıları üzerinde girdi.

Ülkede imparatorluk rejimi yıkıldıktan sonra, on yıllar boyunca güçlü bir merkezi otorite kurulamadı. Ancak 1949 yılında iktidara gelen Komünist Parti ile birlikte, Çin kısa sürede büyük bir korku rejimine dönüştü. Bu dönüşüm sürecinde on milyonlarca insan söz konusu kanlı ideolojinin baskıcı ve totaliter uygulamaları nedeniyle hayatını kaybetti.

İktidarını ancak şiddetle muhafaza edebilen ve komünizmin belki de en acımasız ve en vahşi uygulamasını yürürlüğe koyan Çin Komünist Partisi, tüm Çin halkı için tek tip bir yaşam ve düşünce tarzı belirledi. Bu dönem boyunca, komünist iktidarın kurallarına uymayanlar ise acımasızca yok edildi.

İpek Yolu'nun Merkezi: Doğu Türkistan

Doğu Türkistanı şehir şehir dolaşmaya başlıyoruz. Bu seferki durağımız Urumçi kenti. Urumcu kenti tarihte ipek yolunun kuzey güzergahı üzerindeki bir ulaşım merkezi. Burası Çin'in ilk bahar son bahar döneminde göçebe milliyetlerden uşilerin yerleşim merkeziydi. Batıya açılan önemli kapılardan biri olma özelliği taşıyan urumçi sahip olduğu coğrafi üstünlüklerden dolayı çok sayıda hava kara ve deniz yolu taşımacılık hattının kesiştiği bir kent. Dünyanın dört bir yanından gelen turistler Doğu Türkistan gezilerini urumçiden başlatıp istedikleri bütün yerlere kolayca ulaşabiliyor. Biz de öyle yapıyoruz.

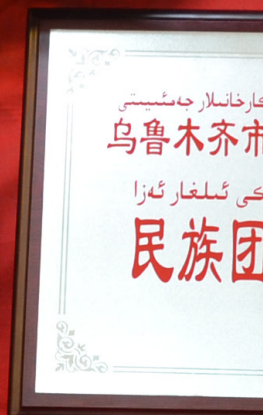

Şehir merkezinde gezimizi sürdürdükten sonra Antik Wulabo kentine uzanıyoruz. Antik Wulabo kenti urumçinin güney tarafında yer alıyor. Varlığını günümüze kadar koruyan bu antik kent bazı bilim adamlarına göre tan hanedanlığı döneminde ipek yolunun kuzey güzergahı üzerindeki stratejik önemiyle meşhur lumtay kenti. Tan ve son hanedanları döneminden kalan şiirler arasında bir şiir dikkatimizi çekiyor. Şiir şöyle diyor. “Batıdaki çiçekler güzel, lumtaydaki atlar güçlü ve ıssız köyde yalnız uyumaktan pişman değilim. Lumtayda ülkemi savunmaktan gururluyum” Lumtay antik kentinde dolaşırken tarih dile geliyor. Ata yadigarı bu toprakların bir zamanlar Türklerin özgür bir şekilde hüküm sürdüğü bir bölge olduğunu hatırlıyoruz. Bugün Çin işgali altında olsa da güzelliğinden doğallığından ve tarihi zenginliğinden hiçbir şey kaybetmemiş doğu Türkistan.

Burası da Nanshan çiftliği. Nanshan çiftliği Çinlilerin tienşan dedi. Tanrı dağlarının güneyinden kuzeyine kadar uzanan baishui vadisi boyunca uzanıyor. ipek yolunun kuzey güzergahını asya Avrupa kıta köprüsüne bağlayan önemli bir koridor. Urumçi kelimesi ilk kez ms 925 yılında ortaya çıkmış. Kültürümüzde güzel otlak anlamına gelen urumçi 1884 yılından bu yana Doğu Türkistanın merkezi oldu. Zenginliği ve refahı ile bilinen urumçi gelişmiş tarım sektörü geleneksel müziği ve halk oyunları ile meşhur. Ekonomi kültür ticaret turizm ileri teknolojileri bir araya getiren urumçi bugün eski ile yeninin mükemmel bir şekilde birleştiği uluslar arası modern bir metropol. Birbirlerini izleyen gökdelenler kentin üzerindeki gökyüzünü parçalayarak renkli bir tablo oluşturuyor. Türk İslam kültür ve medeniyetinin mimari yapıları bugün şehrin dört bir yanını süslüyor.

Aynı zamanda Doğu türkistanın lezzet merkezi ünvanını alan urumçide yemek kültürümüzün bütün yemek çeşitlerini bulmak mümkün. Buraya has Çeşit çeşit yemekler mükemmel bir ziyafet sunuyor ziyaretçilerine. Urumçi’yi dolaşırken buranın günümüzde uluslar arası bir ticaret merkezi olduğunu anlıyoruz. Yılda bir kez düzenlenen urumçi ekonomi ve ticaret fuarına dünyanın beş kıtasından iş adamları akın ediyor. Kentin merkezinde yer alan Kızıldağın tepesine çıkıyoruz. Buradan manzara harika. bütün şehir gözlerimizin önünde. Burası aynı zamanda bir park olarak tasarlanmış.

ئۈرۈمچى شەھىرى خۇسۇسىي - ياككە
私营个体企业协会
مەللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىن
团结先进会员
二〇一二年五月

信经营户
开发有限公司

Doğu Türkistan'da Çin Zulmü

Bir taraftan Doğu Türkistan'daki gezimizi sürdürürken diğer taraftan buranın bir zamanlar ata yadigarı topraklar olduğunu hatırlıyoruz. Bugün Çin'in egemenliğinde özerk bir bölge olarak hayatını sürdüren doğu Türkistan'da Çin'in, halka yaptığı insan hakları ihlallerini ve zulmü hatırlıyoruz. Bunu gizlemek için Çin uluslararası arenada öne sürdüğü iddialardan biri, bu bölgenin "Çin topraklarının bir parçası olduğu", dolayısıyla da Doğu Türkistan'da yaşananların "Çin'in iç meselesi sayılması gerektiği" iddiası. Oysa tarihi kaynaklar bu iddiayı yalanlanlıyor. Bunların başında Çinlilerin, diğer milletlerden kendilerine karşı yönelen saldırıları engellemek için inşa ettikleri Çin Seddi geliyor. Tarihte ilk defa Çinliler ile bölgede yaşayan diğer milletler arasındaki resmi sınırı bu set oluşturmuş. Ve Doğu Türkistan Çin'in tarihi sınırları olarak kabul edilen bu setin dışında kalıyor.

Coğrafi konumun siyaset üzerindeki etkisi ve coğrafi olarak avantajlı bölgelerin stratejik olarak da avantajlı olmaları gerçeği, Doğu Türkistan'ı Çin için vazgeçilmez hale getiriyor. Bu nedenle Çin, işgal ettiği Doğu Türkistan topraklarından çekilmek ve burada bağımsız bir devlet kurulmasına izin vermek yerine, baskı ve şiddetle yerli halka işgali kabul ettirmeye çalışıyor. Bir yandan da haber alma ve iletişim özgürlüğü de dahil olmak üzere her türlü özgürlüğü ortadan kaldırıp, Doğu Türkistan'ı kapalı bir kutu haline getirerek, bölgeyi mümkün olduğunca dünya gündeminden uzak tutuyor. Bunları öğrendikçe doğu Türkistan bölgesini daha iyi anlıyoruz.

Doğu Türkistan'da Yeraltı Zenginliği

Aynı zamanda Doğu Türkistan'ın zengin yeraltı kaynaklarına sahip olduğunu da öğreniyoruz. Toprakları da çok verimli. Buraya 21. yüzyılın Kuveyt'i deniliyor. Petrol, doğal gaz, uranyum, kömür, altın ve gümüş madenlerinin bolluğu ile tam bir yer altı kaynakları cenneti burası. Çin'in buraya ilgisini daha iyi anlıyoruz.

Özellikle Doğu Türkistan'ın orta bölgesinde yer alan Tarım Havzası geniş petrol rezervlerine sahip. "Umut Denizi" olarak adlandırılan bu Tarım Havzası 10 milyar tonu aşan petrol kapasitesiyle iştah kabartıyor.

Zengin doğal gaz, kömür ve bakır yatakları da bu bölgeyi Çin ekonomisi için vazgeçilmez kılıyor. Kızıl Çin topraklarında çıkarılan 148 çeşit madenin 118 çeşidinin Doğu Türkistan topraklarından çıkarıldığını öğreniyoruz. Bu da Çin'in toplam maden ocaklarının %85'ini oluşturuyor. 2000 yılı sonlarında yapılan bir araştırmaya göz atıyoruz. Buna göre Çin'in en zengin bakır yataklarının Doğu Türkistan'da olduğu ortaya çıkıyor. Çin'in diğer bölgelerinin bakır açısından zayıf olduğu ve Çin'deki tüm bakır yataklarının ülkenin ihtiyacının yarısını bile karşılayamadığı biliniyor. Doğu Türkistan'daki bakır madenleri, Çin'in gözünde Doğu Türkistan'ı daha da değerli hale getiriyor.

《龙凤舞中华》领(售)票处
Ticket office for "Dance with the Dragon and the Phoenix"

领(售)票处

TICKET OFFICE

领(售)票处

TICKET OFFICE

S
14
ac
Ac
tes

Attenti
During 14 C
17:00pm-1
The price fo
for more info
Thanks for c

ayın musterilerin dikkatine

/04/2006 30/04/2006 tarihleri arasında sa
k bufe servisimiz vardır.Fiyat 110 RMB .
k bufe için bilgi almak için kasiyere sorun
tekkur ederiz.

on please

Oct 2006 to 30 Oct 2006 from
1:30pm we only provide open buffet.
for the buffet is 110 RMB for one person.
ormation please ask cashier .
oming

Maocuların Doğu Türkistan'da Çin İşkencesi

Mao'nun, Darwinist hezeyanları nedeniyle "insanca muameleyi hak etmediğini" düşündüğü toplumlardan birisi de Doğu Türkistan Müslümanları idi. Çünkü Doğu Türkistan halkı inancı gereği komünizme şiddetle karşı çıkıyordu. Ancak bu haklı tepkilerinin karşılığını son derece acımasız bir şekilde aldılar. Halen baskı ve esaret altında yaşayan Doğu Türkistan, milyonlarca evladını komünist rejime şehit verdi. Yüz binlerce Müslüman Çin hapishanelerinde işkence gördü, evlerinden sürüldü, topraklarını terk etmek zorunda bırakıldı. Tüm bunların yanında Çin, Doğu Türkistan'ı, her türlü iletişim imkanını kısıtlayarak dünyaya kapalı bir bölge haline getirmekte ve bölgede yaşanan insanlık dramının tüm boyutları ile öğrenilmesini engelledi.

Urumçi'den Tanrı Dağları'na Yolculuk

Doğu Türkistan ile ilgili bu bilgileri de aktardıktan sonra gezimize devam ediyoruz. Urumçiden yola çıkarak kuzey doğuya doğru ilerliyoruz. Ünlü bir turistik bölge olan tiençi Uygurların Cennet gölü karşımıza çıkıyor. Tiençi yani Cennet gölü muhteşem manzarasıyla göz kamaştırıyor. Göl, 4. buzul döneminde oluşmuş. Karlı tepelerin dimdik gövdeleri gölde hilal şeklinde yansıyor. Burada Türk dünyası dile geliyor. Baküden Merv'e, Oş'tan Talas'a, Harezmden Buhara'ya, Semerkant'tan Andican'a, Türkistana kadar kutlu bir medeniyetin izleri bizi derinden etkiliyor. Dört mevsimde farklı renklere boyanan bu topraklar dağlar taşlar dile gelse kültür ve medeniyet tarihimize ilgili neler anlatırdı kimbilir. Buraya her yerden turistler geliyor. Tiençi gölü bugün olduğu gibi kendisine has özellikleriyle eskiden beri sayısız gezgin ve turistin ilgisini çekmiş. Tiençi'yi geride bırakarak Ata topraklarındaki gezimize devam ediyoruz.

Doğu Türkistan Atayurdundaki bir başka durağımız Turfan havzası. Turfanda sebelerin ana vatanı burası. İpek yolu güzergahlarından ve önemli durak noktalarından birisi olan bu havza ipek yolu kervanının hamiden sonra batıya doğru ilerleyerek geldiği önemli bir mekan. Tarihte alev diyarı olarak da adlandırılan turfand, kıtanın göbeğinde ve ülkenin en sıcak bölgesi aynı zamanda. Bir yıl içerisinde hava sıcaklığının 35 derecenin üstünde olduğu günlerin sayısı 100'e yakın. Burada görülen en yüksek hava sıcaklığı da 49,6 dereceyi aşıyor. Sıcaklığı ile bilenen turfand havzası aynı zamanda son derece alçak bir bölgedir. Bölgede yer alan ve deniz seviyesinin 154 metre altında kalan aining gölü ürdündeki ölü denizden sonra dünyanın ikinci en alçak noktası sayılıyor.

Uygurların Su Medeniyeti: Kariz Kanalları

Uygur Türkleri nin ilim ve irfan diyarı topraklardaki gezimizi sürdürürken bu kanallar dikkatimizi çekiyor. Kariz kanalları diye bilinen Tarihte kuyu kanalları olarak da adlandırılan bu kanallar bambaşka bir sulama projesi. Sular tienşi dağlarından eriyen kar suyundan sağlanıyor. Yer altında kanallar inşa edilerek böylesine ilginç bir proje ortaya konuyor. Kariz kanallarının iki bin yıllık tarihi geçmişe sahip olduğunu öğreniyoruz. Dik kuyular yer altı ve yerüstü kanalları ve barajlardan oluşan kariz kanalları, Çin Seddi büyük beijing-hangozhou kanalıyla birlikte çinin eski çağlardaki üç harikadan biri olarak kabul ediliyor. Türkistan topraklarında dolaşırken buranın tarihi ipek yolunun önemli güzergahlarından olduğunu öğreniyoruz. Bundan 2000 yıl önce ipek yolu batı ve doğu uygarlıklarını birbine bağlamıştı. İpek yolu, insanlık tarihinin aydınlığa ulaşmasındaki en büyük geçitlerden biri. Günümüz seramik kültürünün oluşmasında da önemli katkıları olan bir güzergah.

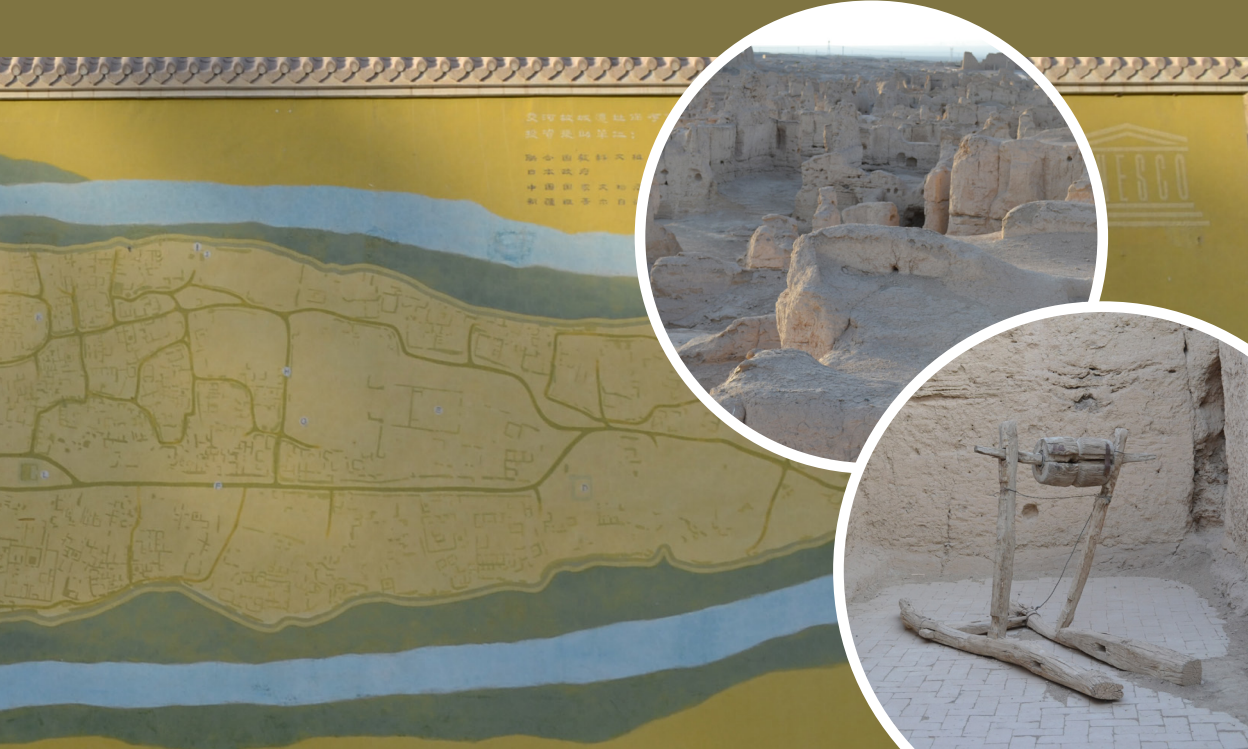
Uygarlıklar Tarihinde İpek Yolu

Çin'den Avrupa'ya tarihi İpek Yolu'ndan sadece değerli ipekler, seramikler ve porcelenler değil, değişik kültürlerin, inançlarından dillerine, çalgılarından masallarına, yemeklerinden oyuncaklarına kadar bir çok kültürel değer de aktarılmış. Dolayısıyla bu yollar yalnızca ticaret yolları olmakla kalmamış, yüzyıllar boyu doğu ile batı arasında kültür alışverişini de sağlamış.

Güzel vatanımız Anadolu ise, İpek Yolunun en önemli kavşak noktalarından birini oluşturmuş. Çin'in en uç noktasından başlayıp Anadolu'nun çeşitli yerlerinden geçerek İstanbul'da birleşen ve oradan da Avrupa'nın içlerine giden bu ipek yolu boyunca, yükleri taşıyan kervanlar sadece ticaretin gelişmesini değil, Asya ile Avrupa arasında günümüzde de izleri görülen kültür alışverişini de sağlamış. Dolayısıyla İslam'ın Çin'de yayılmasında İpek yolu önemli bir rol oynamış. İpek Yolu, tarihte Çin'den Orta Asya üzerinden Güney Asya, Batı Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika'ya uzanan kara ticaret yoluydu. Çin'in ipek ve ipek ürünleri bu yol üzerinden batıya taşındığı için İpek Yolu olarak adlandırılmıştı. Bu ticaret yolu, insanlık tarihinin aydınlığa ulaşmasında büyük geçitlerden biri olmuş. Bununla birlikte, günümüz seramik kültürünün oluşmasına da önemli katkılar sağlamış.

Orta Çağ'da, Doğunun zengin ürünlerinin Anadolu üzerinden Batıya güvenli bir şekilde sevkini sağlayan Selçuklular, aldıkları önlemlerle ticari faaliyeti canlı tutarak devletin zenginliğini de artırmışlardı. Selçuklular, yabancılarla ticari anlaşmalar yapmışlar; Hristiyan tacirlere, Müslüman tacirler gibi Anadolu topraklarında ticaret özgürlüğü tanımışlardı. Yolculuklarında karşılaşılabilecekleri soygunlara ve her türlü zarara karşı devlet güvencesi sağlamışlardı. Ticari yaşamı gözetmek amacıyla "devlet sigorta sistemini" ilk kullanan ve ayrıca gümrük vergilerinde uyguladıkları indirimlerle ticari hayat özendirmeye çalışan yine Selçuklular oldu. Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı dönemlerinde inşa edilen kervansaraylarda, kervanlar askeri birlikler tarafından korunurdu.

دردیکی شاهی

交河故

کلیس ممالک تدریجی انوقتلیق قونمیدیلدغان مالدولیت یامسکالسی کوری دهپ کیلان قشغان
中华人民共和国国务院于1961年3月4日公布为

نيارغول ق

城

جوڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى گۇۋاھلىقى
1991 يىلى 3 كۈنىنىڭ
全国重点文物保护单位

Vakıf Medeniyetinin İpek Yolu'ndaki İzleri

Kervansarayda kalındığı sürece yolcuların can ve malları teminat altına alınır, her türlü bakım ve hizmetlerin yerine getirilmesinden doğan giderleri karşılamak amacıyla vakıfları bulunurdu. Bu yapılar, seyahat ve ticareti güvence altına alan, sosyal dayanışmayı sağlayan nitelikteydi.

İpek yolu 16. ve 17. yüzyıllarda ipeğin Avrupâda da üretilmeye başlanmasından sonra eski önemini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Artan denizcilik faaliyetleri ile de, kervanlar ortadan kalkmaya ve Uzak Doğu ürünleri çekiciliğini yitirmeye başladı. Hatta 19. yüzyıldan itibaren, İpek Yolu kullanılmaz oldu.

İşte İpek yolunun önemli durak yerlerinden biri sayılan Turfan da tarihin bambaşka kapılarını aralıyor bize. Devasa bir Türk İslam medeniyetinin burada bizlere bir şeyler anlattığını hissediyoruz. Çünkü bu bölge hem ticaret hem ilim merkezlerine giden yolların kavşak noktası sayılıyor.

Adını Turfanda sepze ve meyveden alan Turfan dan yetişen küçücük bir üzüm filizi daha sonra tüm Çine yayılmış. Turfan aynı zamanda üzümleriyle meşhur bir vadiyi içinde barındırıyor. Alev dağı arasında yeşillikle kaplı bu üzüm vadisi göz ve gönül ziyafeti sunuyor. Bunun yanı sıra Turfan kentinin çevresi antik kentlerle çevrili adeta. Kentin doğusunda yer alan antik gaochang kenti yüksek bir yerde bulunması ve tarihteki refahi ile isim yapmış. Varlığını 1400 yıl sürdürmüş olan bu antik kent 14. yüzyılın sonlarında savaş nedeniyle yıkılmış.

Turfan'da Emin Minaresi

Belgesel tadında Turfandaki gezimiz devam ediyor. Turfana çok yakın bir noktadayız Ve işte medeniyetimizin izlerinden birisine uzanıyoruz. bugün Çinlilerin Sugong kulesi olarak da adlandırılan bu kule başka bir adıyla Emin Minaresi cami minaresi. Doğu Türkistan'da mevcut en büyük tuğla ve ahşap bir tarihi minare olma özelliği taşıyor ve bizden bir parka, tarihimizin seçkin bir örneği. Tek başına bu Minare bile bu topraklara vurulan türk İslam mührünü göstermesi bakımından önem arz ediyor. Uygur mimarisinin özelliklerini yoğun şekilde taşıyan emin Minaresi camisi 37 metre yükseklikte. Minarenin gövdesi tuğlalardan oluşan 15 motifle süslü. Cami ve minaret, emin hocanın oğlu tarafından babasının ülkesine ve halkına yaptığı hayırları hatırlatmak için 1777 yılında yaptırılmış.

ئىسىم خۇجا
额敏和卓

Doğu Türkistan'ın Altay İlindeyiz

Doğu Türkistan'ın Altay dağları ve Kazakistan'a yakın bölgesinde yer alan Tuva Türklerinin de yaşadığı Altay ilindeyiz. Devri Alem farkı ile Doğu Türkistan'ın Atayurdundaki gezimiz devam ediyor. Şimdi de doğu Türkistan'ın kuzey ucunda yer alan Altay bölgesine uzanıyoruz. Doğu Türkistan'ın Altay ili çok önemli.

Adını Ala Tay anlamına gelen at yuvrusu veya Altın'dan alan, Ergenekon geçidi ile Dünyanın en eski halısı Pazırık halılalarına ev sahipliği yapan Altay dağları, medeniyetimizde önemli bir yere sahip. Türklerin ana yurdu burası. Burada heyecanlanıyoruz.

Tanrı Dağları'ndan Altaylara, Orhon Irmağından Yenisey vadisine Irmaklar ovalar ve dağlara birer abide gibidir. İlk Türk yurdunun "Altay Dağları'ndan Urallar'a kadar uzanan, Hazar Denizi Kuzeydoğu Bozkırlarından Tanrı Dağları'nı kapsayan çok geniş bir bölge" olduğunu anlıyoruz. Türkler, tarihin akışı içerisinde, ana yurtlarından çok uzak mesafelere göç ederek geniş bir coğrafi alana yayılmış; bugün Balkanlar'dan Çin Seddi'ne, Sibirya Bozkırları'ndan Horasan, Afganistan, Tibet'e kadar olan bölgeleri yurt edinmişler.

Kanas Tabiat Parkı

Devr-i Alem Belgesel TV Program farkı ile Doğu Türkistan'da binlerce yıllık medeniyetin topraklarında dolaşmanın sevincini yaşıyoruz. Doğu Türkistan'ın Altay ilinde Kanas tabiat parkı ve doğa koruma bölgesi bulunuyor. Kazakistan Moğolistan ve Rusya ile komşu olan Altay batı rüzgar kuşağı ve kuzey buz denizinin soğuk ve nemli hava akımının ortak etkisi yüzünden bol miktarda yağış alıyor.

Altay ili, birbiriyle kesişen nehirler tarafından beslenen balta girmemiş ormanları harika manzaraları ve bozkır kültürüyle günümüz insanlarını derinden etkileyen kültür ve medeniyet tarihimizin yapı taşlarından biri adeta. Taze ve temiz havaya sahip kanas vadisinin şakırdayan suları bir zamanlar bu bozkırlarda at koşturan ataların kılıç şakırtılarını duyuruyor bize. Bu bozkırlar ipek yolunun şahitleri aynı zamanda. Alperenlerin ayak bastığı topraklar. Kanas gölü temiz berrak taze ve saf. Gölü izlerken göğün yerle birleştiğini sanırsınız. Muhteşem bir tarihin hatıraları sarar her yanınızı ve ata yadigarı bu toprakaların neden bir başka ülkenin hakimiyeti altında olduğuna üzülürsünüz. Ve bir rüyaya dalar gibi dalarsınız tarihin ihtişamlı sayfalarına. Türkistan dile gelir. Çin sınırlarına kadar bütün Orta Asya canlanır. Aral gölünden ve Siri Derya nehrinden başlayıp, Afganistan ve İran sınırları boyunca devam eden eski Çin hudutlarına kadar uzanan geniş bölgeyi görürüz adeta.

Şiir Tadında Doğu Türkistan Turu

Doğu Türkistan illerinde gezimize şiir tadında devam ediyoruz. kültür ve medeniyet tarihimizde önemli yeri olan Hoca Ahmet Yesevi'nin yaşadığı ve hâlen türbesinin bulunduğu şehrin adı olan "Yesi" den halelenen ve tüm orta asyayı saran o manevi mimarlar gelir hatırimıza.

Halen Güney Kazakistan'da bulunan, tarihi ve manevi bakımdan önemli, fakat yetmiş yıllık Rus hakimiyeti sırasında ihmal edilmiş olan eski adıyla "Yesi", bugünkü adıyla "Türkistan" şehri gelir hatırimıza. Ve erenler alperenler ilim adamları ve evlî-yalar dile gelir Türkistanı anlatır bugünkü Doğu Türkistanda. Sonra Mağcan Cumabay'ın şu şiiri bize bambaşka duygular yaşıyor.

*Türkistan iki dünya eşiği
Türkistan yiğit Türk'ün beşiği
Güzel Türkistan gibi bir cennette doğmak
Allah'ın bize nasip ettiği
Turandı eskiden Türkistan'ın adı
Turan'da yiğit Türk doğup büyüdü
Turan kaderin türlü türlü oldu.*

Uygarlığın adının kaynağı medeniyet tarihimizin sınır çizgisi Çin işgali altındaki Doğu Türkistan da şiir tadında gezimiz devam ediyor. Bir başka Türk şâiri Niyazi Yıldırım Gencosmanoğlu dile geliyor Doğu Türkistan'a şöyle seslenir:

*Ana yurdum ata yurdum
Can evim ulu Tüürkistan
En güzel şiirler sana
Sanadır en büyük destan*

Bu şiirleri dilimizde, yolculuğumuza devam ediyoruz. Ata topraklarında attığımız her adım bize bizi hatırlatıyor. Ve Türk İslam medeniyetinin ihtişamını büyüklüğünü ve önemini daha iyi kavramamızı sağlıyor.

İrtiş Nehri'nden Gobi ölü'ne

Doğu Türkistandaki kültür gezimiz devam ediyor. Biz atalar diyarında gezerken dağlar ovalar dile geliyor bize kendi tarihimizi anlatıyor. Doğu Trksitan bölgesinden doğan Kazakistan, Moğolistan ve Rusya-Sibirya bölgesinden geçip Obi nehri ile buluşup Kuzey Buz Denizi'ne dökülen İrtiş ırmağının kaynağına tarih ve kültür yolculuğuna ıkıyoruz.

Ve yollar bizi İrtiş nehrine ulaştırıyor. İrtiş nehri ile ilgili çok şeyler okuyup dinledik. İrtiş nehri ile ilgili bize en önemli bilgileri bize bin yıl önce nl Dil bilimcimiz Kaşgarlı Mahmut Divan-1 Lugattrk de veriyor. Bu nehir Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'dan kuzey buz denizine dökülen tek nehir olma özelliğini taşıyor.

İrtiş ırmağından Su değil binlerce yıllık Türk tarihi akıyor. İrtiş nehri nin çağlayarak akan su sesleri arasında yolumuza devam ettiğimizde Gobi l ile karşılaşıyoruz. Çölde keşif yolculuğuna ıkıyoruz. Gobi l Türk tarihinin muhteşem geçmişini içinde saklar. Çin işgali altındaki Doğu Türkistan bölgesini kapsayan geniş bir alanda bulunan Gobi l etrafı Tanrı, Altay ve Altun dağları ile çevrilidir. Burası l değil Türk tarihinin kitap roman şiir ve destanlarının yazıldığı yerler.

Çungarya Havzası

Ve işte Çungarya havzası. Bu havza Tanshan ve Altay Dağları arasında yer alıyor. Ortası gobi çölü olan havzanın etrafı dağ yamaçları ve vahalarla çevrili. Havzada yer alan kurbantungut çölü bölgenin ikinci büyük çölü. Genişliği 48 bin 800 kilometrekare olan havzada zengin petrol rezervi bulunuyor.

Çungarya havzası Tanrı dağlarının güneyindeki tarım havzasından farklı olarak nispeten serin ve rutubetli bir iklime sahip. Çölün etrafındaki kırmızı söğüt gibi bitkilerden oluşan çöl bitki örtüsü bu geniş alana ayrı bir güzellik katıyor.

Doğu Türkistan'daki gezimize devam ediyoruz. Geniş bir coğrafi alanı kapsayan Bayınburuk ilinde kaidu nehri gümüş bir zincir gibi maziye giden bir yol gibi bize zengin bir medeniyetin sesini kulaklarımıza taşıyor. suyu bol ve bereketli bu nehir Bayınburuk bozkırını besliyor. Yaylada yaklaşık 24 bin kilometrekarelik alını kapsayan Bayınburuk, çin işgalindeki Doğu Türkistan'ın ikinci büyük bozkırı. Türkün Allah Allah sesleri ve at kişnemelerini burada duyar gibi oluyoruz ve Yavuz Bülent bakilerin bizim Türkümüz isimli şiir geliyor aklımıza.

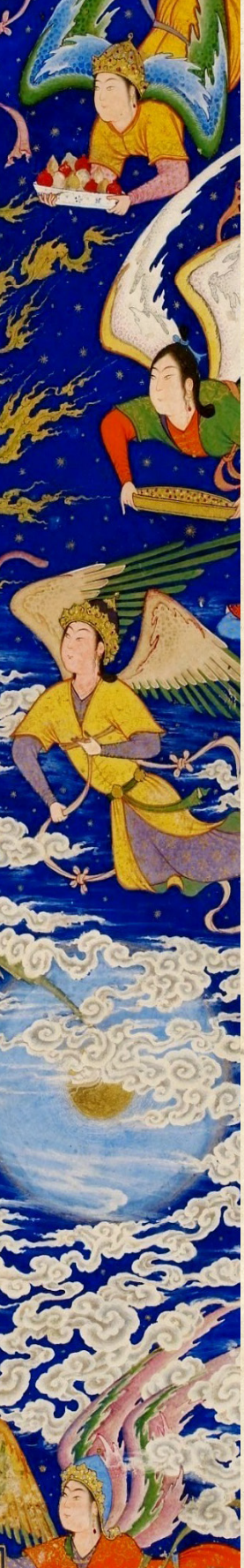
Bizim türkümüzde gurbet var artık.
Hasret var, yürek var, toprak var balam
Gönlümüzü sınısacak alan topraklar
Tayan-Şan, Kadir-Çan Dağları'na dek uzar
Kim demiş vatanımız Edirne'den Kars'a kadar.

Kerkük'te kurşunlar ansızın bizi vurur
Sürüklenir sokaklarda başsız cesetlerimiz
Zulüm bir hançer gibi içimize oturur
Bir mağara devrinden arta kalan insanlar
Kerkük'te kan kusturur...

Uzar gider bir sessizlik içinde
Bir uçtan bir uca Türkistan toprakları
Beyaz altın dediğimiz pamuk tarlalarına
Çöreklenir yedi başlı kırmızı yılan
Baş kaldırırsa esarete yeni bir Osman Batur Han
Bebekler bile vurulur beziklerinde
Kana boyanır Türkistan.

Basmuş kanlı çizmeler toprağına bir defa
Çiğnenmiş kara kalpaklar, temiz duvaklar
Susmuş minarelerinde mübarek ezan
Prangaya vurulmuş bir mahkûm gibi çaresiz
Boynu büyük türkülerde güzelim Azerbaycan.

Bir kanlı ağıt söylenir şimdi Kırım'da
Biz duyuyoruz Kırım'ın öldüren feryadını
Bir büyük destanla birlikte yeniden yazacağız
Kırım topraklarına Kırım Türkünün adını.

Hotan'ın Renkli Halıları

İpek yolundaki sayısız rüyalar sayısız zaferler ve sayısız destanlar ve kültür ve medeniyetimizin izleri kum denizinde canlanıyor. Eskiden kervanlar bu çölü geçerlerdi. Bugün dünyanın hareket halindeki ikinci büyük çölü olan taklamakan çölünü boydan boya geçen 522 kilometre uzunluğundaki çöl karayolu inşası ulaşımı kolaylaştırmış durumda. Dünyanın bir numarası olarak adlandırılabilen bu karayolu eskiden çetin olan yolculuğu rahat tarih yolculuğuna dönüştürüyor.

Yolculuk devam ediyor. Türkistan'da. Türkistan'ın doğusunda. uzayan yollar bizi bir başka diyarlara götürüyor. Ama bu bölgede nereye gitsek tarih ve kültürümüzün izleri. İşte Hotan bizi karşılıyor. Tarihte ipek yolunun açılmasıyla canlılığa kavuşan Hotanda bugün üretilen edres ipeği bölgenin en eski parlaklığını yansıtıyor. Burada halk arasında yaygın bir atasözü dikkatimizi çekiyor. “Gök yüzünde ne kadar renkli bulut varsa hotanda da o kadar renkli halı var” bu atasözü Hotanı gayet iyi anlatıyor. Zengin İslam kültürünün renkleri halılara da yansımış anlaşılan. desen desen örülmüş halılar bizi oldukça etiliyor. Hotanda yapılan kazılar sonucunda çıkarılan tarihi eserler arasında doğu han hanedanı dönemine ait halı parçaları da bulunuyor. Bu Hotan'ın doğudaki halı dokumacılığının beşiği olduğunu da göstermesi bakımından büyük önem arz ediyor.

İpek üretiminin canlanması diğer zanaatların gelişmesini de sağlamış. Doğu han döneminde yaşayan cai lun tarafında icat edilen ilkel kağıt yapım tekniği bugün Hotan'da yaşayan bir yaşlı uygurun eliyle hala varlığını sürdürüyor.

Rengaren kültürü ve desen desen örülmüş halılarıyla ün salmış Hotanı geride bırakarak Türkistan topraklarındaki gezimizi sürdürüyoruz. Ve işte Kuça'ya ulaşıyoruz. Tarihte ipek yolu üzerindeki önemli bir durak. İpek yolunun orta güzergahının kritik bir noktası aynı zamanda. Tarihte batı bölgelerinin ekonomik ve kültürel merkezi konumunda burası. Binlerce yıllık bir medeniyet burada da hala yaşıyor. Bu medeniyet bizim medeniyetimizden başkası değil.

İpek Yolu'nun güneybatı Kapısı: Pamir Yaylası

Kuça nehrinin kenarında yer alan kılgaha haberleşme kuesi ipek yolu üzerinde ilk kurulan ve en iyi korunmuş askeri tesis. Han hanedanı döneminde topraktan yapılan ve 13,5 metre yükseliğindeki bu ikiz kule savaş patlak verdiğinde üzerinde yakılan alev ve dumanlarla savaş haberini çin Seddi üzerindeki diğer haberleşme kuleleri üzrinden başkent changana kadar ulaştırıyordu.

İpek yolunu takip ederek ilerliyoruz. Issız çöllerden geçen asya avrupa kıtasını boydan boya kat eden ipek yolunun çinden dünyaya açılan güneybatı kapısı tarihte conglıng dağları olarak anılan Pamir yaylasına varıyoruz. Ortalama rakımı 4500 metrenin üzerinde olan bu dağlar Doğu Türkistan'ın en yüksek bölümü. Taş şehir kalıntıları da ipek yolunun conglıng dağlarındaki bir kervansarayıydı. Kervanlar burada dinlenir

burada ihtiyaçlarını karşılar ve buradan uğurlanırdı. Taş şehir bugün her ne kadar yıkık harabe olsa da bir İşlam kültür ve medeniyet tarihimizin günümüze uzanan mirası.

Pamir yaylasında yaşayan Tacik Türkleri güneşe en yakın oturan insanlar olarak da adlandırılıyordu. Burası bambaşka bir dünya. her taraf türk diyarı her yer türk kültüründen izler taşıyor. sıcak sevecen insanları doğası tarihi yapılarıyla bambaşka bir dünyanın kapıları açılıyor bize adeta.

Türk-İşlam Tarihinde nemli Bir Kent: Kaşgar

Ve doğu Türkistanın en önemli bölgelerinden birine uzanıyoruz. Türk İşlam kültür ve medeniyet tarihimizde müstesna bir yeri olan bu bölge Kaşgar’dan başkası değil. Burası tarihe büyük şahsiyetleri kazandırmış mekanın adıdır. Yeşimin toplandığı yer anlamına gelen kaşgar Çin haritasının batı ucunda yer alan tarihi bir şehir. Aynı zamanda bundan 2000 yıl önce bile doğu ve batı arasındaki ticaret merkeziydi. Aynı zamanda tarihi ipek yolunun orta ve güney güzergahlarının kavşağında yer alıyordu.

Kaşgar; Doğu Türkistan’ın en eski siyset, iktisat ve mede-niyet merkezlerinden birisi. Türkistan veya Orta Asya târih-lerinde önemli yeri olan Kaşgar’ın iki bin seneye yakın muhte-şem bir mazisi vardır. Bu cami de muhteşem bir tarihin ayakta kalan eserlerinden birisi. Kaşgar şehrinin merkezinde insanların manevi duygularına hitap eden nezih bir mekan. Burası 500 yıllık geçmişe sahip etigar camii. Mşlmanlar bu camiye akın ederek dini vecibelerini yerine getirmenin i huzurunu yaşıyor.

Balkanlarda büyük, öksüz kubbeler
Minareler, şadırvanlar, kervansaraylar
Bizi söyler, anlatır Mimar Sinan'dan beri
Üsküp'te, Estergon'da, bir atar damar gibi
Davullar, zurnalar ve serhat türküleri...

Yüzyıllardan beridir Altaylardan Tuna'ya
Bizim türkülerimizdir söylenen
Konuşan dil, bizim dilimizdir
Renk renk, nakış nakış uzayan toprak değildir
Kilimlerimizdir...

Yine bir dağ gibi, bir dev gibi doğrulacağız
Yeni bir ruh doğacak toprağımızdan
Tanıyacak bizi dünya yeniden heyecanla
Burma büyüğümüzden, kalpağımızdan.

Bizim türkümüzde gurbet var artık.
Hasret var, yürek var, toprak var balam
Gönlümüzü sınırsız alan topraklar
Tiyan-Şan, Kadir-Çan Dağları'na dek uzar
Kim demiş vatanımız Edirne'den Kars'a kadar.

Okuyanı Kutlandıran Kitabın Yazarı: Yusuf Has Hacıp

Büyük bir medeniyet ve bu medeniyetin mimari eserleri, mimarları ve en önemlisi bu medeniyetin ruh mimarları, ilim adamları... İşte Büyük Türk şair Yusuf has hacip Kaşgarın tuman deresinin kıyısında uzun zaman dolaşmış şırıl şırıl akan dere sularını izleyerek evreni düşünmüş ve sonunda dilden düşmeyen kutatgubilig adlı şaheserini kaleme almış. Yusuf Has Hacıp aslında Balasagun'ludur. Kitabın yazıldığı çağlarda Balasagun şehri 'Kuz-Ordu' adını taşıyordu ve Kaşgar ile birlikte, XI. yüzyıl Orta Asya Türk kültürünün ve dilinin merkezi sayılıyordu. Balasagun'un asıl ailelerinden birine mensup olan Yusuf, eserinin esasını Balasagunda yazmış ve düzenlemiş, ancak son şeklini doğduğu yerden ayrıldıktan geldiği bu bölgede yani Kaşgar'da vermiş. Kitabını huzurunda okuyarak, Tavgaç Kara Buğra Han'a sunmuş; O da çok beğenerek Yusuf'a Has Hâcib ünvanı vermiş ve onu kendi yakınları arasına almış. Herkese yarayan fakat hükümdârlara daha çok yarayan 6 kitaba 'Kutadgu Bilig' adını vermesini, "kitaba Kutadgu Bilig adını koydum ki, okuyanı kutlandırırsın" diyerek açıklar Yusuf Has Hacıp. Yusuf Has Hacıp zengin bir kültür ortamında yetişmiş büyük bir entelektüel. O, Kutadgu Bilig'i yazdığı sıralarda, Kaşgarlı Mahmud, meşhur lûgatını kaleme almaktaydı. Yusuf, çevresinde bulunan büyük kültürlerle ve bunların dillerine âşına idi ve eserinden anladığımız kadarıyla edebiyata, ilâhiyata, folklorla, siyasete, felsefeye ve devrinin tüm pozitif bilimlerine ilişkin ansiklopedik bilgiye de sahipti. Hatta, devrinin bilginlerine Öklid geometrisi bilmeleri gerektiğini tavsiye ediyordu.

Türk Dilinin En Büyük Ustası: Kaşgarlı Mahmut

Kaşgar aynı zamanda bir edebiyat ve fikir adamının yetiştiği bir şehir. Kaşgarı dolaşırken bu şahsiyetle karşılaşırız. Bu Kaşgarlı Mahmut'tan başkası değil. Kaşgarlı Mahmut 11. yyda orta asyadaki bütün kültürel kentleri tek tek dolaştı. Kaşgarlı mahmutun Arapça yazdığı divanü lügatit türk, çinin kültür tarihinde önemli yere sahip bir şaheser. Kaşgar'da bu büyük tarihi ve edebi şahsiyeti hatırlarken şu sözü kulaklarımızda çınlıyor. "Türklerin en açık anlatanlarından, en doğru anlayanlarından en iyi kargı kullanan cengaverlerinden olduğum halde, Türklerin tek mil illerini, obalarını, çölleri karış karış, gezip dolaştım... Gördüm ki, Yüce Allah devlet güneşini Türklerin burçlarından doğdurmuş..."

Türk dilinin, en büyük ustalarından olan Kaşgarlı Mahmut Kâşgar'da doğdu. Babasının adı Hüseyin. İlk Türk - İslâm devletini kuran Karahanlılar soyundan geliyor. Pekçok Türkçe eserde, hangi tarihte, nerede öldüğünün bilinmediği iddia edilse de türbesi Doğu Türkistan'ın bu güzel şehri Kaşgar'da.

Kaşgarlı Mahmud, 1008'de dünyaya gelmiş. Saciye ve Hamidiye Medreseleri'nde tahsil gördükten sonra kendisini Türk diline vakfetmiş. Bu amaçla Orta Asya'yı boydan boya kat ederek Anadolu'ya oradan da Bağdat'a gitmiş. 1072-1073 yılları arasında hazırladığı meşhur kitabını Abbasi halifesine armağan etmiş. Kitabın asıl nüshası bu gün Ayasofya Müzesi'nde muhafaza ediliyor. Kitabın Uygurca çevirisi ancak 1978'de yapılabilmiş.

Türklerin yaşadığı şehirleri, köyleri, obaları bir bir dolaşarak hazırladığı sözlük olan divanı lügatit türk, İslâmiyet'ten önceki sözlü edebiyatımızı aydınlatan dev bir eser. Yazılış gayesi, Araplara Türkçe'yi öğretmekten çok, Türkçe'nin diğer dillerle yarış edeceğini, Türk dilinin zenginliğini, her duygu ve düşünceyi anlatmaya elverişli olduğunu ispat etmek. Kâşgarlı Mahmut, iyi silâh kullanan bir asker olmakla beraber, dilimizi, ulusal kültürümüzü, yurt sevgisini her şeyin üstünde gören ilk büyük dil bilginimiz. Kitabının önsözünde şu ilgi çekici tümceleri okuyoruz: "Türk'ün, Türkmen'in, Oğuz'un, Çigil'in, Yagma'nın Kırgız'ın lisanlarını ve kafiyelerini tamimiyle zihnimde nakşettim. Bu hususta o kadar ileri gittim ki, her taifenin lehçesi bence en mükemmel surette elde edilmiş oldu... Türk dili ile Arab dilinin at başı beraber yürüdükleri bilinsin diye..."

Taşkent, Semerkant, Buhara, Merv, kaşgar demek.
Türkistan demek ilim demek irfan demek. Yüzlerce
ilim irfan insanının merkezi demek. Ata yurduna se-
lam ederek buradan ayrılırken Dursun Elmas'ın şu
şii dökölüyor dudaklarımızdan:

*Dolanıp durmayın başımda benim
İsfahan'a doğru yürüen turnalar.
Vuslat yangısında sızlar bedenim
Dağıstan'da sefa sürüen turnalar*

*Bir gece bekleyin Tataristan'da
Menevşe deşirin Çuvaşistan'da
Çardaşım inliyor Çeçenistan'da
Mazlunun ahına erin turnalar*

*Yesi'de uğrayın Hoca Ahmet'te
Boşa girmede ki onca zahmete
El açın divanda erin hikmete
Erenler bağına girin turnalar*

*Altaylar'dan aşın Tuva'ya varın
Sayan Dağları'nda keklik avlayın
Urumçi' de esareti boylayın
Postları İrtiş'e serin turnalar*

Aral kenarında gözyaşı dökün
Hazardaki yakamoza gül ekin
Selenge'de yunun şakıyın sekin
Türkistan'a haber verin turnalar

Kaşık sallan Qş'ta Kırgız aşına
Yenisey'de girin seveda yazına
Dilekte bulunun Bengü taşına
Hakas güllerini derin turnalar

Aşkabat, Düşanbe aşın ileri
Özbek'i, Kırgız'ı bırakın beri
Ötüken yurduna erdikten geri
Kür Şad'ın seyrine durun turnalar

TÜRKÜÇÜ inliyor yürekte sızı
Girne kalesinde kınalı kuzu
Kimlik mühürüdür alnında yazı
Şükür niyazına durun turnalar

**Uzar gider bir sessizlik içinde
Bir uçtan bir uca Türkistan toprakları
Beyaz altın dediğimiz pamuk tarlalarına
Çöreklenir yedi başlı kızıl yılan
Baş kaldırırsa esarete yeni bir Osman Batur Han
Bebekler hile vurulur beşiklerinde
Kana boyanır Türkistan**

